

Σαράντος Ι. Καργάκος: Αιγιάλεια, Καλάβρυτα. Ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο, Εκδόσεις Ιεράς Μητροπόλεως Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αίγιον 2024, σελ 302. ISBN 978-618-87174-2-8.

Μαρία Κουμαριανού

Είναι μεγάλη τιμή και χαρά για μένα να παρουσιάζω το βιβλίο του εξαιρετικού ιστορικού και παιδαγωγού αλλά και πολύ αγαπητού φίλου Σαράντου Καργάκου. Η ανάγνωση του πονήματος αυτού μου θύμισε τόσο τις κατ'ιδίαν συναντήσεις μας όσο και τα κοινά μας ταξίδια μετά το τέλος των οποίων αισθανόμουν ως νέος Οδυσσέας ο οποίος «πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω». Έτσι ήταν η κάθε συνάντηση με τον αγαπητό δάσκαλο. Μια πορεία προς την Ιθάκη, της οποίας το ταξίδι –όπως αναφέρει και ο ίδιος στο έργο του (σελ. 267)– έχει μεγαλύτερη αξία από τον προορισμό.

Το πόνημα αυτό αποτελεί μια πολυπρισματική ιστορική και αρχαιολογική προσέγγιση της ευρύτερης περιοχής του Αιγιάλειας που ολοκληρώθηκε από τον συγγραφέα το 2001 και καλύπτει όχι μόνο την *Ιστορία* της περιοχής -δηλαδή ό,τι αναφέρουν οι γραπτές πηγές-, αλλά και την προϊστορία, τον θρύλο και τον μύθο μέχρι περίπου τα μέσα του 20ού αιώνα. Πρόκειται για ένα τιτάνιο έργο το οποίο μέχρι σήμερα δεν είχε εκδοθεί. Την πρωτοβουλία για την έκδοση πήρε η οικογένεια η οποία βρήκε θερμή υποστήριξη από την Ιερά Μητρόπολη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας. Δέον να αναφερθεί ο εγκαρδιότατος και συγκινητικός χαιρετισμός του Σεβαστού Μητροπολίτη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας κ.κ. Ιερώνυμου, ο οποίος αποτίει φόρο τιμής με θερμότερα λόγια στον Ιστορικό και Δάσκαλο, αναγνωρίζοντας την προσφορά του στην Επιστήμη και την Παιδεία. Στην έκδοση συνέβαλαν επίσης πολλοί άλλοι φορείς και φίλοι οι οποίοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο βοήθησαν στην υλοποίηση του έργου. Για τον λόγο αυτό, στην αρχή της μονογραφίας η οικογένεια απευθύνει ευχαριστίες και χαιρετισμούς σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη.

«Υπάρχουν πολιτείες που γνωρίζει κανείς είτε με επιτόπια επίσκεψη είτε με την επίσκεψη μέσω βιβλίου, είτε ακόμα μέσω του θρύλου, είτε μέσω του ...τραγουδιού» (σελ.124). Ως σύγχρονος Παισανίας, ο Καργάκος, εκκινώντας από νεανικά βιώματα, αναγνώσματα αλλά και έρευνες μας μινειοκυριολεκτικά στη μαγεία της περιοχής της Αιγιάλειας και της Αχαΐας.

Το έργο αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος τιτλοφορείται *Αιγιάλεια-Αίγιον* (σελ. 19-143), το δεύτερο *Τα Καλάβρυτα και η περιοχή τους* (σελ. 144-224), ενώ το τρίτο *Η Ελίκη και η περιοχή της* (σελ. 225-266). Ακολουθεί ένα κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο *Αχαϊκός Επίλογος* και που στην ουσία περιγράφει επακριβώς το οδοιπορικό του συγγραφέα στα εδάφη της Αχαΐας. Για τον λόγο αυτό θα λέγαμε πως το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο *in media res* και προτείνουμε στον μελλοντικό αναγνώστη να ξεκινήσει από το τελευταίο αυτό κεφάλαιο, ώστε να εντοπίσει σε χάρτη όλες τις

τοποθεσίες αναφέρονται στο κύριο σώμα του έργου, και στη συνέχεια να προχωρήσει στην ανάγνωσή του.

Στο πρώτο μέρος ο συγγραφέας καταπιάνεται με τους μύθους, τους θρύλους και τις παραδόσεις που σχετίζονται με την περιοχή, ξεκινώντας από την ετυμολογία των τοπωνυμίων *Αιγιάλεια* και *Αίγιο*. Ο συγγραφέας δεν αρκείται απλώς να βρει τη ρίζα των λέξεων, αλλά να τη συνδέσει και με τους μύθους της περιοχής, να τη συγκρίνει με παρόμοια τοπωνύμια και βεβαίως με τα φυσικά φαινόμενα και τις ιστορικές συγκυρίες (σελ. 24-30). Η αποδελτίωση όλων των αρχαίων συγγραφέων και περιηγητών και η συγκριτική προσέγγισή τους είναι το κύριο μέλημά του. Παράλληλα αναφέρεται στις αρχαίες πόλεις της περιοχής, όπως η Σικύονα και η Αιγιάλεια, εξετάζοντας τους γενέθλιους μύθους τους (σελ. 31-42). Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην πόλη του Αιγίου, στην πελασγική καταγωγή των κατοίκων της και στη σημαντικότερη συμβολή της πόλης τόσο στον Τρωικό Πόλεμο όσο και αργότερα στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, στην καταστροφή της από τους επιγόνους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αλλά και στη μετέπειτα ακμή της. Ο συγγραφέας κυριολεκτικά «κεντά» κάθε του λέξη και κάθε παράγραφο, εμπλουτίζοντας το κείμενό του με πλήθος στοιχείων για να τεκμηριώσει τα λεγόμενά του.

Ακολουθούν η ρωμαϊκή κατάκτηση και οι βυζαντινοί χρόνοι που σημαδεύονται από τις επιδρομές των Βησιγόθων και αργότερα από την επέλαση σλαβικών φύλων (σελ. 68-73). Ο συγγραφέας τονίζει και αποδεικνύει πως το ελληνικό στοιχείο αφομοίωσε σε μεγάλο βαθμό τους σλάβους επήλυδες –απαντώντας εμμέσως στον οποιονδήποτε Φαλμεράυερ που υποστηρίζει το αντίθετο–, παρόλο που για ένα διάστημα το όνομα της πόλης μετατράπηκε στο σλαβικό όνομα *Βοστίτσα*. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην περίοδο της Φραγκοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και στις διοικητικές και θρησκευτικές περιπέτειες της ευρύτερης περιοχής. Ο συγγραφέας αναφέρεται επίσης στην οικονομική ανάπτυξη του Αιγίου χάρη στην καλλιέργεια της σταφίδας, καθώς και στην πνευματική άνθηση που η ανάπτυξη αυτή επέφερε (σελ. 99-105).

Στη συνέχεια τονίζεται η συμβολή της Αιγιάλειας στην Ελληνική Επανάσταση, ο ρόλος των εκκλησιαστικών αρχών και των μεγάλων οικογενειών των οπλαρχηγών (σελ. 106-117). Το τελευταίο κομμάτι αυτού του πρώτου μέρους καταλαμβάνουν στοιχεία λαογραφίας, περιγραφές της τοπικής βιομηχανίας και της καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής παραγωγής των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ο συγγραφέας δεν παραλείπει να μνημονεύσει όλη την πνευματική και καλλιτεχνική αφρόκρεμα της πόλεως και να αποδώσει φόρο τιμής στους πνευματικούς δασκάλους και παιδαγωγούς.

Εκτός από τον αρχαίο περιηγητή Πausανία, ο Καργάκος αποδίδει τα εύσημα σε όλους τους Έλληνες αρχαιολόγους, ιστορικούς, ιστοριοδίφες, αρχαιοδίφες αλλά και στους απλούς ανθρώπους οι οποίοι με μεράκι προσπαθούν να αναδείξουν την ιστορία του τόπου τους. Με τη βοήθειά τους, ο συγγραφέας εξετάζει σπιθαμή προς σπιθαμή την περιοχή, ώστε να κατανοήσει τη μορφολογία του εδάφους και να τοποθετήσει στο σήμερα τις αρχαίες τοποθεσίες. Ο λόγος είναι γιατί η ευρύτερη

περιοχή της Αιγιάλειας είναι ιδιαίτερα σεισμογενής με αποτέλεσμα την αλλοίωση της γεωμορφολογίας της.

Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στα Καλάβρυτα και στην ευρύτερη περιοχή η οποία από αρχαιότατων χρόνων μοιραζόταν κοινά χαρακτηριστικά, μύθους και θρύλους με μέρος της Αρκαδίας, αποτελώντας μια ενιαία περιοχή με το όνομα Αζανία. Τα Καλάβρυτα και η γύρω περιοχή προσφέρουν άφθονο ετυμολογικό υλικό στον συγγραφέα, ο οποίος μας το παρουσιάζει αξιολογώντας και συγκρίνοντας αντίστοιχα τοπωνύμια και μύθους (σελ.147-152). Αναφέρεται επίσης στη μυθολογική και ιστορική εξέλιξη σπουδαίων αρχαίων πόλεων, όπως η Ψωφίδα, η Κύναιθα, η Νώνακρις, οι Λουσοί, κλπ, και τοποθεσιών, των οποίων τα ονόματα άλλαξαν μεν, αλλά η μυθολογική αχλή συνεχίζεται.

Οι περιπέτειες της περιοχής αρχίζουν από τη φραγκική περίοδο, όταν ιδρύεται η Βαρονία των Καλαβρύτων η οποία περνά από διάφορα χέρια για να καταλήξει γύρω στα 1400 υπό την ηγεμονία του Δεσποτάτου του Μορέως (σελ. 173-176). Την περίοδο της Τουρκοκρατίας, τα Καλάβρυτα πληρώνουν βαρύ ανθρώπινο φόρο, ιδίως μετά τα Ορλωφικά. Είναι όμως η εποχή που καρποφορεί το πνεύμα της Ανεξαρτησίας και τα Καλάβρυτα προσφέρουν τους δικούς τους ήρωες στον αγώνα. Ο συγγραφέας δεν μένει στα γνωστά ονόματα κάποιων αγωνιστών, αλλά αναφέρει τη μεγάλη συνεισφορά, το θάρρος, τις ικανότητες και την ανδρεία άλλων, πιο παραγνωρισμένων αγωνιστών, όπως ο Νικόλαος Σολιώτης, ο Χονδρογιάννης, ο Ασημάκης Φωτήλας, ο Σωτήριος Χαραλάμπης, ο Αντ. Στριφτόμπολας, η οικογένεια Πετμεζά –ονόματα λησμονημένα αλλά ιδιαίτερα σημαντικά για την επιτυχή έκβαση του αγώνα. Οι περιγραφές των μαχών είναι γλαφυρότατες και απηχούν τη μεγάλη δυσκολία και το απaráμιλλο θάρρος των αγωνιστών, παρά τον φόβο των αντιπoiών και την προδοτική στάση κάποιων «προσκυνημένων», όπως ο Δημήτριος Νενέκος ο οποίος δελεάστηκε από τα υλικά ανταλλάγματα του Ιμπραήμ, δήλωσε υποταγή και προσπάθησε να πείσει ολόκληρα χωριά να κάνουν το ίδιο (σελ. 176-192).

Στη συνέχεια, ο Καργάκος παραθέτει στοιχεία για δυο άλλα ιστορικά πρόσωπα που προέρχονται από την περιοχή των Καλαβρύτων, τους δυο Παπουλάκους, οι οποίοι παρά τη συνωνυμία διαδραμάτισαν ξεχωριστό ρόλο στην Ελληνική Επανάσταση (σελ. 162-171). Η σύγχρονη εποχή της πόλεως των Καλαβρύτων κλείνει με τη σημαντική ανάπτυξή της λόγω του κλίματός της με την κατασκευή του Οδοντωτού σιδηροδρόμου, ξενοδοχείων, σχολείων, δημοσίων υπηρεσιών και πολλών Τραπεζών. Το πιο όμως μελανό σημείο στην ιστορική συνέχεια της πόλης είναι η ολική καταστροφή και η εκτέλεση το 1943 όλων των αρρένων κατοίκων από 16 έως 70 ετών από τους Γερμανούς κατακτητές. Με ιδιαίτερη γλαφυρότητα, ο Καργάκος περιγράφει τα γεγονότα και τα επακόλουθά τους αποτιόντας φόρο τιμής στους νεκρούς αμάχους (σελ. 194-199).

Το τελευταίο κομμάτι αυτού του δεύτερου μέρους καταλαμβάνει η θρησκευτική ιστορία του τόπου με την περιγραφή της ίδρυσης και του ρόλου των μονών του μεγάλου Σπηλαίου, της Αγίας Λαύρας, καθώς και με την παρεξηγημένη από πολλούς μορφή του Δεσπότη Παλαιών Πατρών

Γερμανού. Η ελληνική λαογραφία και ηθογραφία έχει και αυτή το μερίδιό της με την αναφορά στον Τάσο και την Γκόλφω, τους δύο πρωταγωνιστές του θεατρικού έργου του Σπυρίδωνος Περεσιάδη που αντανακλά τη βουκολική ζωή στα χωριά του Χελμού και που επί πολλά χρόνια –μέχρι μάλιστα και σήμερα– παίζεται και συγκινεί τους θεατές.

Το τρίτο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στη θρυλική, θα λέγαμε, «Ατλαντίδα» της Αχαϊκής γης, την Ελίκη, μια πόλη που καταστράφηκε και καταποντίστηκε κάτω από τόνους λάσπης και μέσα στον Κορινθιακό κόλπο, εξαιτίας ενός καταστροφικότατου σεισμού που προκάλεσε μεγάλο παλιρροιακό κύμα. Στο σημείο αυτό βαδίζουμε πάνω στα βήματα του συγγραφέα που ακολουθεί με θρησκευτική ευλάβεια, θα λέγαμε, τα χνάρια των αρχαίων περιηγητών, αλλά και τα ευρήματα των νεότερων αρχαιολόγων και των ντόπιων ιστοριοδιφών, που γνωρίζουν καλά την περιοχή, για να εντοπίσει ίχνη αλλά και να ταυτοποιήσει τις τοποθεσίες αρχαίων πόλεων, όπως η Βούρα, η θρυλική Ελίκη, η αρχαία Κερύνεια, κλπ.

Η Ελίκη είναι βέβαια η πόλη που μονοπωλεί το ενδιαφέρον του, καθώς ήταν ήδη γνωστή από την αρχαιότητα για το ναό του Ελικωνίου Ποσειδώνα, του ίδιου θεού που ενώ λατρευόταν από τους κατοίκους, συνέβαλε στην καταστροφή τους. Μαρτυρίες των Ομήρου, Ξενοφώντα, Αριστοτέλη, Πολύβιου, Πλίνιου, Πausανία, Στράβωνα, Διόδωρου Σικελιώτη, Ερατοσθένη συνηγορούν στο ότι, αν και αυτή η σπουδαία πολιτεία καταστράφηκε τόσο άδοξα και ξαφνικά, ο θρύλος της και η μνήμη της παραμένουν, ωθώντας, αρχαιολόγους, ιστορικούς, ερευνητές στο να εντοπίσουν τα ίχνη της. Μετά από προσεκτική ανάγνωση και επιτόπια έρευνα, ο Καργάκος κλίνει προς την άποψη ότι η Ελίκη πρέπει να βρίσκεται εκεί όπου κείται το σημερινό χωριό Ρι(υ)ζόμυλος (σελ. 261-272).

Το πόνημα κλείνει με μια πλουσιότατη βιβλιογραφία (σελ. 291-295) και με άφθονο φωτογραφικό υλικό του ίδιου του συγγραφέα που λειτουργεί ως απευδής μάρτυρας της επιτόπιας έρευνας που ο Καργάκος διενήργησε και εμπλουτίζοντας τις περιγραφές (σελ. 297-312).

Από κάθε άποψη το παρόν πόνημα αποτελεί ένα ενδεδειγμένο αφιέρωμα στην ιστορία της Αιγιάλειας και της Αχαΐας. Σκοπός του συγγραφέα δεν είναι μόνο να παρουσιάσει τη συμβαντολογική ιστορία, όπως συνήθως γίνεται, αλλά να ενσκήψει παράλληλα στην αιτιολόγηση των γεγονότων και στην κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα, αυτό που θα ονόμαζα δημιουργία και διαμόρφωση μιας ξεχωριστής ταυτότητας της περιοχής.

Ο Καργάκος εμβαθύνει στις πηγές και γίνεται και ο ίδιος «πηγή» καθώς ερμηνεύει, αξιολογεί, συγκρίνει, παρουσιάζει τα γεγονότα από πολλές και διαφορετικές οπτικές. Γι' αυτόν η ιστορία της Αχαΐας συνδέεται μέσα από ετυμολογίες, μύθους, θρύλους, μετακινήσεις πληθυσμών και ιστορικές συγκυρίες με σχεδόν ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Πρόκειται λοιπόν για ένα παραδειγματικό πόνημα που ενδιαφέρει όχι μόνο τον καταγόμενο από την περιοχή αλλά τον οποιονδήποτε θέλει να εμβαθύνει στην κατανόηση της ιστορίας αυτού του τόπου.

Σύντομο Βιογραφικό Σημείωμα

Η Μαρία Κουμαριανού είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στη Γαλλική Φιλολογία από το Πανεπιστήμιο Lyon II της Γαλλίας και δεύτερου διδακτορικού διπλώματος στην Ανθρωπολογία του Αστικού Χώρου από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Είναι επίσης κάτοχος πτυχίου Μετάφρασης και μεταπτυχιακού τίτλου στη Γαλλική Λογοτεχνία, Ανθρωπολογία και Θεολογία. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων και άρθρων σχετικά με τη μετάφραση, την Εθνολογία, την Ιστορία, την Αφρικανική Λογοτεχνία. Συντάκτρια και Κριτής σε πολλά επιστημονικά περιοδικά, έχει διδάξει σε πολλά Πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Υπηρετεί σε θέση Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού στο Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών του ΕΚΠΑ.